

**Vlastimil Fiala – Pavel Šaradín – Blanka Říchová –
Markéta Šůstková – Jan Outlý – Lenka Špičánová:
Teoretické a metodologické problémy evropské integrace.**

1. vydání. Olomouc: Periplum, 2007, 343 stran, ISBN 978-80-86624-37-2 (signatura knihovny ÚMV 55 281).

Publikácia Vlastimila Fialy a kolektívu autorov *Teoretické a metodologické problémy evropské integrace* je úvodnou teoreticko-metodologickou monografiou pre účely realizovaného projektu *Česká republika v Evropské unii: Postavení a prosazování národních zájmů*, z čoho pramení i jej obsah a štruktúra. Ambíciou tejto publikácie nie je prichádzať so zásadnými závermi, ale analyzovať doposiaľ prevládajúce názory a teoretické a metodologické pohľady na európsku integráciu s náznakom budúceho smerovania výskumu. Jej autori vychádzajú z presvedčenia, že minulé i súčasné teoretické prístupy „sú aplikovateľnými nástrojmi pre komplexné skúmanie procesu prijímania rozhodovania v čiastkových európskych politikách“ (Vlastimil Fiala, in: Fiala – Šaradín – Říchová – Šůstková – Outlý – Špičánová, 2007, s. 13).

Nosnou myšlienkou celej publikácie je poznanie, že európska integrácia je pomerne zložitý proces s rôznymi rovinami rozhodovania, ktorý doposiaľ žiadny samostatný teoretický prístup nebol schopný obsiahnuť a vysvetliť v celej jeho komplexnosti. Preto je potrebné pripustiť spolupôsobenie viacerých prístupov i mimo medzinárodných vzťahov, ktoré budú navzájom vyplňať doposiaľ nevyvetlené miesta v mozaike európskych teoretických a metodologických prístupov.

Kolektív autorov si v úvode recenzovanej publikácie kladie dve základné otázky, na ktoré sa bádatelia snažia nájsť odpoveď: *Aká bude/je/mala byť konečná podoba Európy? Akým spôsobom k nej príst?* Názory na konečný výsledok európskeho integračného procesu i na to, akým spôsobom dosiahnuť tohto želaného výsledku, sa značne rôznia, čo súvisí i s neustále sa meniacim charakterom Európskych spoločenstiev/Európskej únie (ES/EÚ). Autori polemizujú nad skutočnosťou, či je Európska únia ešte stále medzinárodnou organizáciou, alebo či už viac zodpovedá charakteristike určitého politického systému *sui generis*. Odpovede na vyššie položené otázky, a teda i názory na spôsob rozhodovania v ES/EÚ tak prezentujú dva základné prístupy, a to *nadnárodný*, respektíve *supranacionálny*, a *medzivládny*, tzv. *intergovernmentálny*.

Proces rozhodovania v ES/EÚ je zložitým neustále sa meniacim mechanizmom, podliehajúcim vonkajším a vnútorným vplyvom i aktérom operujúcim na rôznych rozhodovacích úrovniach. Analýza viacúrovňového rozhodovania v rámci európskych inštitúcií si vyžaduje zapojenie tak klasických tzv. veľkých integračných teórií, ako aj radu novších alternatívnych prístupov.

Úvodný prehľad veľkých i alternatívnych racionalistických a neracionalistických prístupov a ich vzťahnosť na proces rozhodovania v ES/EÚ umožní čitateľovi pozrieť sa i na ďalšie problémy, týkajúce sa súčasného európskeho integračného procesu. Jedná sa hlavne o problematiku národných a európskych záujmov či národnej a európskej identity.

Formulácia a presadzovanie národných záujmov sú dôležitými prvkami, ktoré majú značný vplyv na rozhodovanie na európskej úrovni, hlavne v oblasti kompetencií európskych inštitúcií a národných vlád. Tu sa opäť objavuje známa dichotómia nadnárodného verzus medzivládneho prístupu k rozhodovaniu. Je dôležité si uvedomiť, že hoci je možné sledovať určitú paralelu medzi národnou a európskou úrovňou rozhodovania, európsky rozhodovací proces má svoje špecifiká a je nutné ho skúmať oddelene.

Európsky integračný vývoj smeruje k pozvoľnému posilňovaniu európskych inštitúcií a ich právomocí, k odstraňovaniu vnútorných hraníc, zvažovalo sa aj prijatie európskej

ústavnej zmluvy; EÚ má ambície stať sa silnou ekonomickou i politickou entitou. Je dôležité mať na mysli i fakt, že Európsku úniu tvoria občania jednotlivých členských štátov. Práve v súvislosti s občianskou dimenziou sa v poslednej dobe objavujú i výskumy zamerané na analýzu národných verzus európskych identít. Bádatelia si kladú otázky, či existuje európsky ľud, európska verejnosť, či občania jedného štátu cítia spolunáležitost s ostatnými občanmi, či sa identifikujú s Európskou úniou a s jej hodnotami. Práve z hľadiska relevantnosti a aktuálnosti problematiky existencie európskej verejnosti a jej možného vplyvu na budúci charakter európskej integrácie ako potenciálne významného konštitutívneho činiteľa autori zaradili i túto oblasť do recenzovanej monografie.

Z metodologického hľadiska je monografia spracovaná na základe historickej a komparatívnej analýzy súčasných i minulých teoretických prístupov, ktoré významne ovplyvňujú proces rozhodovania a vládnutia na európskej úrovni a tvorbu európskej verejnej sféry. Autori sú si vedomí čiastočne deskriptívneho zhrňujúceho charakteru niektorých pasáží. Literatúra tohto druhu, rozoberajúca teoretické a metodologické aspekty európskej integrácie,¹ je u nás vzácna, a preto má i tento prístup svoje opodstatnenie.

Monografia pozostáva z troch samostatných častí. V úvodnom expozé autori predstavujú svoju publikáciu v konfrontácii s teoretickými prácami zahraničných autorov, stanovujú východiska a ciele svojho diela. Ďalej nasleduje úvodný prehľad teoretických prístupov, ktorý tak umožňuje lepšie priblíženie problematiky národných záujmov a európskeho rozhodovacieho procesu.

Prvá časť autora *Vlastimila Fialu* sa venuje *Európskym integračným teóriám a teoretickým konceptom*. Túto časť autor ďalej člení do troch kapitol na základné európske integračné teórie, súčasné racionalistické koncepty a súčasné neracionalistické teórie európskej integrácie. V prvej kapitole sa venuje popisu hlavných tzv. veľkých teoretických konceptov, ktoré od samotného začiatku sledovali a snažili sa opísať vývoj európskeho integračného procesu. Teoretické koncepty autor zasadzuje do historických súvislostí a jednotlivé hypotézy dokladá konkrétnymi udalosťami z histórie ES/EÚ a jej inštitúcií. Postupne, ako sa vyvíjala európska integrácia, sa objavovali i nové teoretické prístupy, tie sa snažia obsiahnuť celý proces vo svojej zložitosti. Avšak ani jednej z doposiaľ uznávaných veľkých teórií sa nepodarilo popísať všetky aspekty európskeho integračného procesu vo všetkých jeho etapách. Fiala chronologicky predstavuje historické súvislosti, zásadných autorov, základnú charakteristiku, kritiku federalizmu, funkcionalizmu, transakcionalizmu, neofuncionalizmu a realistického intergovernmentalizmu. Cieľom tejto kapitoly podľa autora nie je podať hĺbkovú analýzu daných teoretických prístupov, čo je obsahom nespočetných domácich i zahraničných publikácií, ale skôr podať čitateľovi stručný súhrnný pohľad na daný prístup a na jeho vplyv na európsky integračný prístup. Jedine federalizmus, ktorému Fiala prikladá historicky opodstatnenú dôležitosť i do budúcnosti, je venovaná väčšia pozornosť, nakoľko politický vývoj posledného obdobia myšlienky federalizmu podporuje.

Druhá kapitola prvej časti je venovaná súčasným racionalistickým konceptom, ktorých podnetom pre vznik bola neschopnosť veľkých teórií teoreticky vysvetliť európsky integračný proces i v období prevládajúceho pesimizmu. Jedná sa hlavne o nový neofuncionalizmus, o liberálny intergovernmentalizmus, o nový inštitucionalizmus a o viacúrovňové vládnutie. EÚ prekonala za posledné desaťročia mnoho dramatických zmien – od rozšírenia na sever, východ i Balkán, cez rozšírenie politík či ich prehĺbenie, až po zmenu štruktúry a spôsobu rozhodovania. Nová EÚ sa stala politickým fenoménom, ktorý následne vzbudzuje záujem európskych teoretikov. Je tu viditeľná snaha o revitalizáciu starších teoretických prístupov a o ich adaptáciu na nové podmienky či o zavádzanie nových alternatívnych pohľadov na proces európskej integrácie. Hypotéza Európskej únie ako určitého politického systému dáva možnosť bádateľom aj z iných oblastí (ako napríklad z politológie či zo sociálnych vied) využiť iné prístupy ku skúmaniu EÚ. Teoretici sa zhodne prikláňajú k názoru, že „skončilo obdobie hľadania tzv. veľkých teórií, ktoré by vysvetlili všetky aspekty integračného procesu“ (*Vlastimil Fiala, in: Fiala – Šaradín – Říchová –*

Šústková – Outlý – Špičánová, 2007, s. 177). Ani jedna z uvedených súčasných racionalistických teórií si tieto ambície nekladie, ich cieľom je pozrieť sa na európsku integráciu z iného uhlu pohľadu.

V tretej kapitole prvej časti sa autor venuje súčasným neracionalistickým teóriám, a to hlavne sociálnemu konštruktivismu. Empirické výskumy z pohľadu konštruktivismu posledných rokov dokladujú, že práve tento alternatívny prístup významne prispieva k hlbšiemu pochopeniu niektorých čiastkových aspektov európskeho integračného prístupu. Konštruktivismus podľa autora ponúka „*systematickú a vedeckú metódu poznania materiálneho sveta často na základe nemateriálnych premenlivých faktorov, ako je kultúra, národná/európska identita a medzinárodné normy*“ (Vlastimil Fiala, in: Fiala – Šaradín – Říchová – Šústková – Outlý – Špičánová, 2007, s. 211). Súčasťou tejto kapitoly je i stať, venovaná aplikácii sociálneho konštruktivismu vo výskume európskeho integračného procesu, ktorý ponúka nový pohľad na tento proces a nové vysvetlenia doteraz teoreticky neobjasnených bodov. Prínos súčasných konštruktivistických štúdií pre pochopenie EÚ ako politického systému, formovanie európskej verejnosti, identity či spôsobu rozhodovania, respektíve viacúrovňového vládnutia je značný. Teoretici sa zameriavajú na tie oblasti výskumu tvorby a realizácie tzv. „*decision making policy*“ (Vlastimil Fiala, in: Fiala – Šaradín – Říchová – Šústková – Outlý – Špičánová, 2007, s. 202), ktoré vychádzajú z procesu sociálneho prispôsobenia, socializácie a sociálnej interakcie jednotlivých európskych aktérov, a na ich vplyv na rozhodovanie v ES/EÚ. Taktiež si všímajú vplyvu identity na vznik európskeho politického spoločenstva z pohľadu sociálneho konštruktivismu.

Vlastimil Fiala v závere polemizuje, že napriek tomu, že sa sociálny konštruktivismus pravdepodobne nestane jednou zo samostatných veľkých teórií, nemal by byť opomínaný, pretože sa stáva významným vedeckým nástrojom výskumu v oblasti európskeho integračného procesu.

Druhá samostatná časť recenzovanej monografie analyzuje problematiku *národných záujmov, suverenity a identity*. V prvej kapitole druhej časti Pavel Šaradín a Lenka Špičánová predstavujú teóriu národných záujmov a suverenity. Kategóriu národný záujem skúmajú hlavne z hľadiska medzinárodných vzťahov, a to z pohľadu jednotlivých teórií medzinárodných vzťahov (realizmu, liberalizmu a konštruktivismu) a významu, ktorý jednotlivé teórie kladú národnému záujmu. Pojem národný záujem sa často spája so vznikom národných štátov, avšak idea ospravedlňovania reálnej politiky vládcom v záujme národného záujmu je ešte staršia. Autori state si všímajú premenu významu národného záujmu a formovanie základných východísk pre moderné chápanie pojmu v prácach Jeana Jacquesa Rousseau a Niccola Machiavelliho a následne v modernej diplomacii.

V závere kapitoly autori venujú pozornosť súčasným diskusiám o modernom pojatí národného záujmu a o faktoroch, ktoré ho zásadne ovplyvňujú. Jedná sa predovšetkým o pôsobenie globalizačných vplyvov na charakter národného štátu a na jeho suverenitu a v neposlednom rade i o ideologickú premenu spoločnosti ako takej. V súčasnosti prevládajú vo vedeckých a menej i v politických diskusiách názory, že klasický národný štát sa javí ako prekonaný, aj keď jeho úplná marginalizácia neprichádza do úvahy. Je nutné si uvedomiť, že úloha národného štátu sa s postupom európskej integrácie mení. Z erózie národného štátu tak pramení i komplikovanejšie presadzovanie národných záujmov. Pojem národný záujem – ako navrhujú autori state – by mohol byť nahradený tzv. „*politickými záujmami štátu*“ (Pavel Šaradín – Lenka Špičánová, in: Fiala – Šaradín – Říchová – Šústková – Outlý – Špičánová, 2007, s. 240), ktorý lepšie reflektuje politické i nepolitické záujmy širšieho spektra aktérov.

V druhej kapitole druhej časti sa autori Markéta Šústková a Jan Outlý zaoberajú *problematikou európskej a národnej identity a perspektívou vývoja európskej verejnej sféry*. Európska identita podobne ako národný záujem je predmetom výskumu rôznych vedeckých disciplín, nakoľko sa nejedná o nový fenomén. S postupným prehlbovaním európskej integrácie od *Maastrichtskej zmluvy* naberá pojem na význame i na záujme o jeho

hlbšie skúmanie. Európsku identitu chápu autori ako „*typ kolektívnej sociálnej identity, ktorá má politické konzekvencie, a zároveň ako komponent vystavaný nad úrovňou identity národnej...*“ (Markéta Šuštková – Jan Outlý, in: Fiala – Šaradín – Říchová – Šuštková – Outlý – Špičánová, 2007, s. 242). Európska identita je chápaná ako komplementárna politická identita k národnej, a teda od národnej identity odlišná, pretože sa vzťahuje k nadnárodnej jednotke – k Európskej únii.

V úvode podávajú Markéta Šuštková a Jan Outlý stručnú charakteristiku európskej identity a vzájomný vzťah s národnou identitou. Neskôr si kladú otázku o ne/existencii európskej verejnej sféry, v ktorej by mohla prebiehať debata občanov na vyššej úrovni, ako je národná. Pokusy o prekonanie demokratického deficitu sa stretávajú s pochybnosťami, či vôbec existuje tzv. európsky ľud – európsky *démos* –, ktorý by bol nositeľom európskej identity, nutnej podmienky pre vytvorenie európskej verejnej sféry. Názorovo sa vyčlenili dva tábory v závislosti na chápaní *démos* ako etnicko-kultúrneho konceptu: jedni prikláňajúci sa k názoru o nemožnosti existencie komunikačného spoločenstva na európskej úrovni, teda neexistencie európskej verejnej sféry; druhí obhajujúci jej existenciu na základe iných než etnických princípoch, a to na liberálnej participácii na zdieľaných európskych inštitúciách.

V záverečnej pasáži je pozornosť sústredená na skúmanie možností a dôsledkov zavedenia jednotného volebného systému na celoeurópskej úrovni, ktoré by podľa autorov mohlo mať vplyv na sformovanie spoločných hodnôt, ktoré by boli základom pre vznikajúcu európsku verejnosť. Autori si kladú otázku: Ako a akou mierou môže prispieť, resp. ovplyvniť zavedenie spoločných pravidiel pre voľby do Európskeho parlamentu formovanie európskej identity? Na základe analýzy dvoch konkrétnych výskumov prichádzajú k záveru, že nie je možné formulovať jednoznačné závery, pretože vplyv unifikácie volebných pravidiel bude do značnej miery závisieť od odlišnosti od ustálených národných zvyklostí.

Cieľom tejto kapitoly nie je predkladať čitateľovi konkrétne závery, ktoré by mohli byť značne konfliktné vzhľadom k nejednotnosti jednotlivých prístupov, ale skôr poukázať na súčasný vývoj výskumu v oblasti národných verzus európskych záujmov a identít a jeho možného smerovania. Problematika európskej identity je podľa autorov zásadne prepojená s otázkou európskeho vládnutia, a preto je potrebné sa touto otázkou naďalej zaoberať.

Autorom tretej samostatnej časti je Blanka Říchová, ktorá rozoberá *teoretické otázky rozhodovania v EÚ*. Autorka si všíma vývoj modelu hlasovania v európskych inštitúciách od jednomyselnosti až po stále častejšie presadzovanie kvalifikovanej väčšiny. Zaujímavá je skutočnosť, že i napriek neustálemu volaniu po rozšírení oblastí s hlasovaním kvalifikovanou väčšinou (od *Jednotného európskeho aktu* v roku 1987) prevláda medzi aktérmi (podľa niektorých štúdií dokonca posilňujúca) tendencia hľadania umierneného rozhodnutia vedúceho ku konsenzu. Zavedenie nových pravidiel hlasovania tak navyše vytvorilo dodatočný priestor pre vyjednávanie vedúce k nájdeniu zhody medzi najdôležitejšími štátmi. Čím je jednanie zložitejšie, tým skôr budú chcieť aktéri dospieť ku konsenzu, a to v závislosti na zvažovaní nákladov spojených s hľadaním absolútnej zhody a s vytváraním koalícií. Opodstatnenosť štúdia rozhodovacích procesov dokladá i neustále sa rozširujúca členská základňa EÚ a s tým spojená komplikovanosť jednania a hľadania kompromisov. Ambíciou tejto časti je priblížiť čitateľovi súčasný stav a smerovanie výskumu v oblasti európskeho vládnutia.

Autorka sa postupne zameriava na mechanizmus rozhodovania v jednotlivých inštitúciách EÚ, a to nie len Rady ministrov, ale i v Európskom parlamente, ktorý je konštruovaný tak, aby sa jednanie uberalo k dosiahnutiu všeobecne prijateľného kompromisu či konsenzu. Ďalej Blanka Říchová rozoberá teóriu koalícií, tá naberá na význame v nadväznosti na rozširovanie počtu členov EÚ a na zavedenie hlasovania kvalifikovanou väčšinou. Tú dáva do súvisu s teóriou hier, ktorá rozoznáva tri druhy vzťahov medzi hráčmi: vzťah konfliktu, spolupráce a ich kombináciu. Autorka si kladie otázku, či možno považovať tieto ty-

py vzťahov za vhodné i pre európsku úroveň, ktorá sa podstatným spôsobom líši od národnej, kde má princíp koalícií široké uplatnenie. Politickú hru na európskej úrovni ďalej ovplyvňuje i inštitucionálny rámec, v ktorom sa aktéri pohybujú, ale i miera, ktorú aktéri jednotlivé pravidlá dodržia. Nemenej dôležité je určité hodnotové zázemie aktérov, ktoré definuje ich rozličné záujmy a spôsob nadväzovania užších vzťahov. Tzv. „koncept štep-ných línií“ (Blanka Říchová, in: Fiala – Šaradín – Říchová – Šustková – Outlý – Špičánová, 2007, s. 282) slúži k popisu utvárania koaličných väzieb na základe ideologickej, kultúrnej, sociálnej či geografickej blízkosti, pomeru moci či obhajoby zhodných záujmov.

Výsledkom prieskumu autorky je aj zistenie, že momentálne pociťuje nedostatok relevantných teoretických poznatkov z problematiky vládnutia na európskej úrovni. Zároveň však doposiaľ prevádzané výskumy z tejto oblasti dospeli k protichodným záverom v porovnaní s klasickými teóriami koalícií. Na európskej úrovni sa tak etabloval špecifický jav dosiahnutia konsenzu nezávisle na pravidlách hlasovania. Snaha o dosiahnutie širokej zhody namiesto minimálnej víťaznej koalície je viditeľná a empiricky dokázateľná. Výsledkom sú „fluidné a nestabilné koaličné väzby“, keď vlády nadväzujú spoluprácu „s rôznymi aktérmi v rôznych kombináciách“ a pre rôzne oblasti problémov (Blanka Říchová, in: Fiala – Šaradín – Říchová – Šustková – Outlý – Špičánová, 2007, s. 300).

V závere autorka zhrňuje významné rysy európskeho vládnutia, a to tendenciu ku konsenzu bez ohľadu na spôsob hlasovania; prevažujúce paralelne prebiehajúce multilaterálne jednania vedúce k zblížovaniu jednotlivých národných záujmov, združovanie záujmov do väčších celkov tzv. *package deals*, prevládanie sektorovo špecifických koalícií, utváranie koalícií už počas priebehu jednania i následné hlasovacie koalície. Autorka uzatvára svoju časť otázkou pre následné štúdium, prečo u veľkého počtu pracovných skupín v rámci Rady vôbec nedochádza ku koaličnému jednaniu. Prikláňa sa k názoru, že dôvodom je „silno rozvinutá konsenzuálna politická kultúra“ (Blanka Říchová, in: Fiala – Šaradín – Říchová – Šustková – Outlý – Špičánová, 2007, s. 303), ale i dlhodobá sledovaná snaha po spolupráci, založená na otvorenej diskusii s vypočutím všetkých názorových skupín vrátane menšinových názorov. Postupné zosúladovanie rozličných stanovísk a snaha dosiahnuť nutnej dohody tak viedli k vytvoreniu fenoménu tzv. klubového ducha.

V závere monografie Vlastimil Fiala zhrňuje poznatky obsiahnuté v monografii a dáva im ucelenú formu. Snaží sa prepojiť tri zdanlivo nesúvisiace celky monografie spôsobom, ktorý odráža problematiku rozhodovania a vládnutia na európskej úrovni. Konštatuje, že proces európskej integrácie je značne obsiahlym a zložitým procesom, ktorý doposiaľ nebolo a pravdepodobne ani nebude možné obsiahnuť jedinou teoretickou disciplínou v celej jeho komplexnosti. Len pripustenie viacerých možných prístupov ku skúmaniu zákonitostí a smerovania tohto procesu umožní bádateľovi postihnúť fenomén európskej integrácie v širších súvislostiach. Relatívne nové oblasti analýz európskej identity, neexistencie európskej verejnej sféry či európskeho *demos* nie je možné hlbšie pochopiť bez predchádzajúcich znalostí rozličných teoretických a metodologických prístupov a ich základných postulátov.

Vlastimil Fiala preto navrhuje vytvorenie tzv. „zmiešanej integračnej teórie“ (Vlastimil Fiala, in: Fiala – Šaradín – Říchová – Šustková – Outlý – Špičánová, 2007, s. 306), ktorá by bola kombináciou väčšiny veľkých teórií a ktorá by mala potenciál ponúknuť čo najvernejší a najpresnejší popis a analýzu európskeho integračného procesu. Nutnou podmienkou pre takýto komplexný prístup je nájst zhodnú odpoveď na otázku o dnešnom charaktere Európskej únie. Pokiaľ však neexistuje spoločná pozícia a jednotliví teoretici nebudú schopní prekročiť hranice svojho uvažovania v rámci nimi presadzovaného prístupu, budeme sa musieť i naďalej stretávať s veľkým množstvom rozličných konceptov a prístupov k vysvetleniu fenoménu ES/EÚ.

Medzi klady recenzovanej publikácie nesporne patrí jej stručná a výstižná forma prehladu súčasných teoretických a metodologických problémov výskumu európskej integrácie. V úvodnej časti kolektív autorov uvádza prehľad zásadných zahraničných a niekoľkých českých prác, ktoré sa venujú uvedenej problematike. Z výpočtu je zrejmé, že

v českom prostredí absentuje publikácia podobného charakteru, ktorá by sa venovala ak hlavným teoretickým prístupom k skúmaniu ES/EÚ a zároveň by zahrnula i problematiku európskej verejnej dimenzie a identity. Väčšina českých i zahraničných prác o európskej integrácii sa venuje inštitucionálnemu vývoju ES/EÚ a popisu základných prvkov a mechanizmov fungovania Únie. Recenzovaná publikácia tak voľbou tém vyplňa biele miesto v štúdiu európskeho integračného procesu.

Za prínosné je možné pokladať i prehľad hlavných veľkých teórií, ktoré sa snažili vysvetliť vývoj európskej integrácie od samotných počiatkov. Názorné je i zasadenie teoretikov a ich uvažovania do historických súvislostí spolu s konkrétnymi príkladmi, ktoré dokladujú či vyvracajú ich závery. V príslušných pasážach je možné nájsť historický vývoj a premenu teoretického uvažovania, ich východiska i jeho základnú charakteristiku, a taktiež i názory kritikov. Tým je čitateľovi umožnený komplexný pohľad na logiku uvažovania o európskom integračnom procese. Podobná prehľadná štruktúra je zachovaná i v nasledovných pasážach, kde autor uvádza alternatívne teoretické pohľady na proces, a to ako racionalistické i neracionalistické prístupy. Tým dáva publikácii aktuálny podtón, keď zahŕňa najnovšie smery súčasného bádania.

Napriek tomu, že vybrané problémy, ktorými sa kolektív autorov v monografii zaoberá, sú na prvý pohľad bez zjavného súvisu a vyváženej štruktúry, autori vysvetľujú ich výber zahŕňujúcou problematikou európskeho vládnutia a viacúrovňového rozhodovania. Bez bližšej znalosti teoretických pohľadov na integračné snahy by nebolo možné pochopenie problematiky európskych a národných záujmov a identity. Problematika vzťahu národných záujmov vis-a-vis európskych záujmov, formovania európskeho ľudu a verejnej sféry ako priestoru pre komunikáciu na vyššej než národnej úrovni je viac než aktuálna, čomu nasvedčuje i aktuálny vývoj debát na európskej úrovni o ďalšom smerovaní Európskej únie.

Menej objektívne vyznieva pasáž v tretej časti, týkajúcej sa teórie rozhodovania v EÚ, kde sa autorka odvoláva na štúdiu *Coalitions in European Union Negotiations* (Blanka Říchová, in: Fiala – Šaradín – Říchová – Šustková – Outlý – Špičanová, 2007, s. 280), ktorá vychádza z pohľadu švédskych záujmov. Švédsko však nepredstavuje príliš typického člena EÚ, ak vôbec možno hovoriť o nejakom typickom členovi EÚ. Výskum zameraný jednostranne na koalíčný potenciál švédskych záujmov a jeho aplikácia na celoeurópsku úroveň tak môžu pôsobiť skresľujúcim dojmom. Avšak i samotná autorka si je vedomá faktu, že prevláda nedostatok empirických výskumov v oblasti rozhodovania na európskej pôde a pokiaľ nejaké existujú, tak ich závery sú často protichodné k teoretickým vysvetleniam. Zaujímavá by bola analýza rozhodovacieho procesu a utvárania koalícií i v iných inštitúciách EÚ okrem Rady, ktorá je skúmaná najčastejšie. Bližšie analýzy problematiky na inej inštitucionálnej úrovni však chýbajú.

Monografia Vlastimila Fialu a kolektívu autorov je určená akademickej obci a študentom zaoberajúcim sa problematikou európskej integrácie, nakoľko poskytuje stručný a výstižný prehľad súčasných teoretických a metodologických problémov, ktorými sa dnešný výskum zaoberá. Prehľadným spôsobom menuje a stručne charakterizuje najadekvátnejšie prístupy v teoretickom podchytení integračného procesu, navyše sa venuje i aktuálnym otázkam budúceho vývoja spojeného s dimenziou európskej identity a verejnej sféry. Recenzovaná publikácia tak mapuje súčasný vývoj v oblasti európskeho integračného vývoja. Pre teoretikov sa bude pravdepodobne zdať príliš všeobecná, bez zásadných záverov. Ako samotný kolektív autorov uvádza, jedná sa o vstupnú teoreticko-metodologickú monografiu obsiahlejšieho projektu a z toho dôvodu autori nedefinovali základné hypotézy a čiastkové teórie (Vlastimil Fiala, in: Fiala – Šaradín – Říchová – Šustková – Outlý – Špičanová, 2007, s. 13). To je cieľom nadväzujúcich monografií.

Zuzana Zelenická

¹ V poslednom období viď Kratochvíl, Petr: Teorie evropské integrace. Praha: Portál, 2008.